

ИҚТИСОДИЙ ЎСИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЮКСАЛИШИ

Уткиров Анвар Уткирович

*Билим ва малакаларни баҳолаш агентлиги
Қашқадарё вилоят бўлими бошлиғи*

Аннотация. Ушбу тезисда иқтисодий ўсишнинг замонавий тенденциялари ҳамда миллий иқтисодиётимизнинг юксалиши ва амалга оширилиш жараёни хусусида маълумотлар келтирилган. Бундан ташқари хорижий давлатларда ўтказилган тадқиқотлар борасида ҳам мулоҳазалар қилинган.

Аннотация. В данной диссертации представлены сведения о современных тенденциях экономического роста и процессе развития и реализации нашей национальной экономики. Кроме того, были даны комментарии по поводу исследований, проводимых в зарубежных странах.

Abstract. This thesis presents information about the modern trends of economic growth and the process of development and implementation of our national economy. In addition, comments were made about the studies conducted in foreign countries.

Калит сўзлар: Иқтисодий ўсиш, ЯИМ, ЯММ, хорижий инвестиция, меҳнат унумдорлиги, ишчи кучи, истеъмолчи

Ключевые слова: экономический рост, ВВП, ВНД, иностранные инвестиции, производительность труда, рабочая сила, потребитель.

Keywords: Economic growth, GDP, GNI, foreign investment, labor productivity, labor force, consumer

Иқтисодий ўсиш – бу ижтимоий маҳсулот ва унинг ишлаб чиқариш омилларининг миқдорий ўсиши ва сифат жиҳатидан яхшиланиши. Иқтисодий ўсиш – бу иқтисодиётнинг илгари мавжуд бўлган ишлаб чиқариш имкониятлари чегарасидан ташқарига чиқиши, унинг янги, юқори босқичга ўтишидир. Демак, иқтисодий ўсиш иқтисодиётда миқдор ўзгаришларини ижобий кўпайиб боришидан далолат бериб, мамлакатда товарлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишнинг ўтган йилларга (даврларга) нисбатан кўпайганлигини билдирувчи ибора. Ҳар қандай давлат иқтисодий ўсишни таъминлашга ҳаракат қилган ҳолда, ўзининг иқтисодий сиёсатини юритади.

Мамлакатда ҳар йили аҳоли сонининг кўпайиб бориши, инсон эҳтиёжининг мутассил ортиб бориши ва чексизлиги, иқтисодий ўсишни шарт қилиб кўядиган асосий сабаблардан ҳисобланади. Иқтисодий ўсиш мамлакатнинг асосий иқтисодий кўрсаткичларидан бўлиб, аҳоли турмуш даражасини оширишга хизмат қилади ва халқ фаровонлигини таъминлашга олиб келади. Иқтисодий ўсиш тўлиқ бандлиликни таъминлашга замин яратиб, шароитга мос келувчи ишлаб чиқариш салоҳиятини узок муддатли кўпайиб бориш тенденциясини англатади. Иқтисодий ўсишни амалга

ошириш учун миллий иқтисодиётнинг етакчи тармоқларида юқори даражадаги натижаларга, яъни, юксалишларга эришиш зарур. Иқтисодий ўсиш одатда маҳсулот ишлаб чиқариш ва унинг реал ҳажмини доим кўпайтириш, шунингдек, жамият тараққиётида иқтисодий, ижтимоий ва технологик вазиятларнинг тобора янгилашиб, кенгайиб боришини билдиради.

Аниқроғи, меҳнат унумдорлигининг юқори даражадаги ўсиши, ишлаб чиқаришнинг замонавий ва илғор тузилмаси, ички ва ташқи бозордаги талабнинг ошиши, рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқариш, маҳсулотни қулай бозорларда сотиш кабилар иқтисодий ўсишга олиб келади. Иқтисодий ўсишни аниқлаш ва ҳисоблашда мамлакат иқтисодий тараққиётининг энг умумий кўрсаткичи бўлган ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) асос бўлиб хизмат қилади.

Ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) – мамлакат иқтисодий фаолиятининг муайян давр (ой, чорак, йил) давомидаги умумий натижаларини тавсифлайдиган кўрсаткич. Ушбу кўрсаткич иқтисодий ўсишнинг муайян давр мобайнида реал ЯИМ ҳажмининг ижобий томонга ўзгаришини кўрсатади. Иқтисодий ўсиш суръатлари ЯИМ ўсиш суръатларида ўз аксини топади.

Ўсиш суръати – бу жорий йилдаги реал ЯИМ билан базис йилдаги реал ЯИМ ўртасидаги фарқнинг фоизда ифодаланган базис йилдаги реал ЯИМ га нисбати. Иқтисодий ўсиш кўрсаткичи – бу бутун мамлакат ёки аҳоли жон бошига реал ЯИМнинг ўсиш суръати. Бундан ташқари мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражасини ўлчаш учун бир қатор кўрсаткичлардан фойдаланилади. Буларга қуйидагилар киради:

ЯИМ ва аҳоли жон бошига тўғри келадиган миллий даромад

- миллий иқтисодиётнинг тармоқ тузилиши;
- аҳоли жон бошига асосий турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқариш;
- аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифати;
- иқтисодий самарадорлик кўрсаткичлари.

Агар ўсиш кўшимча ресурсларни жалб этиш ҳисобига амалга оширилса, экстенсив иқтисодий ўсиш деб аталади. Бундай ўсишда жамиятдаги ресурслардан фойдаланиш унинг чекланганлиги доирасидаги муаммоларга ҳам бориб тақалиб, экстенсив ўсишнинг имкониятларини чеклайди. Бугунги кунда мамлакат миқёсидаги иқтисодий ўсиш натижаларини интенсив ўсиш тури билан боғлиқ амалга ошириш мақсадга мувофиқ. Иқтисодий ўсиш турлари Интенсив ва Экстенсив турлари бўлиб, ишчи кучининг ўсиши Фойдаланиладиган маҳсулотлар сифатини яхшилаш капиталнинг ўсиши ресурслардан фойдаланиш усулларини такомиллаштириш, технологияларни такомиллаштириш, реал капитал сифатини ошириш, ишчи кучи сифатини ошириш, ишлаб чиқариш ва сотишни ташкил этиш ҳамда бошқаришни такомиллаштириш ер майдонларини кенгайтиришдан иборат. Ресурслар чекланганлиги шароитида интенсив ўсиш самарали ҳисобланади. Фантехника тараққиёти ҳам интенсив иқтисодий ўсишни рағбатлантиради.

Кейинги йилларда бир қатор ижтимоий кўрсаткичлар иқтисодий ўсиш шarti ва натижаси тарзида қаралмоқда. Ишлаб чиқариш соҳасида — бандликнинг юкобий динамикаси; тақсимот соҳасида — аҳолининг реал даромадлари ва бошқалар бир қатор кўрсаткичлар динамикаси; айирбошлаш соҳасида — савдо ва умумий овқатланиш моддий базасининг ривожиди, чакана савдо айланмаси динамикаси; истеъмол соҳасида — истеъмолнинг ва ноишлаб чиқариш жамғаришнинг ўсиши шундай кўрсаткичларга киради. Иқтисодий ўсишнинг асосий ижобий томони — унинг ишлаб чиқариш ва истеъмол тузилмаси ўзгаришларига таъсир кўрсатишидир. Бироқ, бугунги кунда бу иқтисодий ўсишнинг замонавий тенденциялари тобора кенг ривожланиб бормоқда. Аниқроғи, хорижий инвестицияларни жалб этиш муҳим чоратadbирлардан бирига айланмоқда. Энг ривожланган мамлакатларнинг иқтисодий жиҳатдан ўсишида ҳам хорижий инвестициялар муҳим рол ўйнаган. Демак, ҳозирги замонавий ёндашувларга кўра, иқтисодий ўсиш самарадорлигини оширувчи асосий омил инвестициядир. Айниқса хорижий инвестиция ҳар қандай давлатнинг миллий ривожланишига ўзининг ижобий таъсирини кўрсатмоқда. Чунки асосий капитални ўстириш, инсон капиталини жамғариш, техника тараққиётини биргаликда қўллаш натижасида таркибий ўзгаришлар амалга ошади. Улар негизда эса молиявий маблағлар ётади. Бу жараён инвестиция асосида амалга оширилади. Бугунги кунда мамлакатимизда техника тараққиётини ўстириш, янги технологияни иқтисодиётга олиб кириш ва инсон омилини замонавий малака-кўникмалар билан таъминлаш учун иқтисодиётга хорижий инвестицияларни киритишни кенгайтириш зарур. Улар ўз навбатида меҳнат унумдорлигининг ўсиши ва барқарор ўсиш давомийлигига ҳамда унинг ижтимоийлашувига, натижада, ресурстежамкор тизим шаклланиши билан барқарор ўсиш сифатининг ошишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Глазьев С., Байзаков С., Ершов М., Митяев Д., Фетисов Г. К устойчивому росту – через справедливый мировой экономический порядок. // Российский экономический журнал, М. 2012, №2. -С.57-75; Глазьев С. Снова к альтернативной системе мер государственной политики модернизации и 38 Муаллиф ишланмаси 293 развития отечественной экономики (предложения на 2013-2014 гг.). // Российский экономический журнал, М. 2013, №3. -С.3-37.
2. Губанов С.С. Темпы роста и воздействие на них государства. // Экономический рост и вектор развития современной России. / Под ред. К.А.Хубиева. –М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2004. -С. 39.
3. Миронов В.В., Коновалова Л.Д. О взаимосвязи структурных изменений и экономического роста в мировой экономике и России. Вопросы экономики. 2019; (1):54-78. <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2019-1-54-78>
4. Экономический рост и инновации: теория, практика и моделирование. // Колл. авт. под общей редакцией С.Чепель. –Т.: 2010; Влияние

-
- экономического роста на сокращение доли малообеспеченного населения Узбекистана. / Колл. авт. под ред. С.Чепель. – Т.: 2012.
5. Каюмова И.О. Ўзбекистонда иқтисодий ривожланишнинг янги сифат босқичи жараёнларини эконометрик тадқиқоти. Иқт. фан. док. дис. –Т.: 2012. - 289 -б.
  6. Босчаева З.Н. Управление экономическим ростом. –М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. -С. 74-75.
  7. Лавров Е.И., Капогузов Е.А. Экономический рост: теории и проблемы: учебное пособие. –Омск: Изд-во ОмГУ, 2006. -С. 69-70.
  8. Шодмонов Ш.Ш., Гафуров У.В. Иқтисодиёт назарияси (дарслик). –Т.: «Фан ва технологиялар», 2005. -491-б.